

МУҒАЛЛИМ ХАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҶ

ISSN 2181-7138

№ 3/3 2021 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:
Максет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Өсербай ӨЛЕҰОВ
Аскар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гўлнара ЖУМАШЕВА
Батырбек КАИПБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Гулмира КАРЛЫБАЕВА
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДИЕВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРҒАШЕВА

Шўлкемлестириўшилер:
Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириў
Министрлиги, ӨЗПНИИ
Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сўз хам
хабар агентлиги тәрпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалық
берилген.
Мәңзил: Нўкис қаласы,
Ерназар Алакўз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uznlpnkkf@mail.uz,
mugallim-pednauk@mail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Мугаллим хам узликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шарт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледу. Мақалада келтирилген мағлўматларға автор жуўапкер.

MAZMUNY

ТИЛ ХЭМ ЭДЕБИЯТ

To'ychiev A.T. Ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi texnologiyalardan foydalanish	4
Yusupova G. A., Allanazarova A. O'zbek tilini qardosh tillar auditoriyasida o'qitishning ayrim masalalari	11
Алтмишева Ё.М. О некоторых расхождениях в переводе «Бабурнаме» на русский язык ..	15

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Қудайназаров А. Бошланғич синф ўқитувчиларининг инновацион фаолиятга тайёрлик даражаларини шакллантириш	24
Нарзуллаева Б.Х. Оилада болаларнинг инглиз тилини ўргатиш бўйича амалий компетенцияларини ривожлантириш тамойиллари	29
Алимова С.З. Мақсадли тарбия	33
Rafiqova D.Q. Ta'limni modernizatsiyalash jarayonida talabalarning amaliy tayyorgarligini takomillashtirish	38
Mansurova M.X. Ta'lim jarayonida Abdulla Avloniyning poetikasi va pedagogik qarashlaridan foydalanish	43
Абдуллаев С.С. Ижтимоий дахлдорлик фазилатини талабаларда намоён бўлишининг педагогик-психологик моҳияти	46
Marayimova K. I. Bo'lajak o'qituvchilarni turizm faoliyatiga tayyorlashda muzey ekskursiyalari innovatsion yondashuv sifatida	53
Раззоқов Б.Х. Миллий кадриятлар воситасида бўлажак ўқитувчиларнинг касб маданиятини шакллантириш	59
Ergasheva G.S., Saidova K.A. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-metodik kompetentligi shakllantirishning funksional o'ziga xosligi	62
Маннапова Н.Ш. Ёш авлодда соғлом турмуш тарзини босқичма- босқич узлуксиз равишда ривожлантиришнинг аҳамияти	64
Усманова У.А. Магистратура талабаларида илмий тадқиқотчилик компетенцияларини ривожлантиришда ижтимоийлаштиришнинг аҳамияти	69
Абдуллаева Н.Ж. Педагогик масъулиятни шакллантиришга аксиологик ёндашувлар	73
Мамажонова З.М. Мотивацион қобилиятларни ривожлантириш имкониятларини фалсафий+педагогик+психологик тавсифлаш	77
G'ofirov M.J. Professional ta'lim o'qituvchisining metodik ishlari	80
Xojiyev X. Ma'ruzalarni taqdimot usuluda tashkil etish texnologiyasi	83
Ли Д.Э. Всестороннее развитие профессиональной компетентности педагога, как ключ к современному образованию	85
Султанов Б.Ф. Важность практических занятий в получении первичных профессиональных навыков учащихся педагогических колледжей	88
Уринова Н.М., Абдукадирова Л.Ю. Роль гендерного равенства в повышении активности женщин в научной деятельности	93

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ХЭМ РУЎХЫЙЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Umarova S.R. Yoshlarda hadislar yordamida sabr-toqatlilik xususiyatini shakllantirish	99
Турғунбаев Т.А. Маънавий юксалишда миллатлар ва динлараро бағрикенглик – тинчлик ва тотувлик гарови	102

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХИЙЛИК ТҲЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

YOSHLARDAHADISLAR YORDAMIDASABR-TOQATLILIK XUSUSIYATINI SHAKLLANTIRISH

Umarova S.R.

Toshkent tibbiyot akademiyasi Pedagogika va psixologiya kafedrasi o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: davlat siyosati, hadis, yoshlar muammosi, sabr-qanoat, kamil inson, ijobiy o'zgarish.

Ключевые слова: государственная политика, хадисы, проблемы молодежи, терпение, идеальный мужчина, позитивные изменения.

Key words: state policy, hadith, youth problem, tolerance, perfect person, positive changes.

Yoshlar masalasi har qanday davlatning diqqat markazida turuvchi ustuvor masala hisoblanadi. Jumladan bizning respublikamizda ham bu masalaga katta ahamiyat berilmoqda. O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 1-sentabr kuni Toshkentagi Xastimom majmuasida Musulmonlar idorasi rahbariyati, imom-xatiblar, mahalla faollari bilan uchrashgan edi. Uchrashuv davomida Prezident O'zbekistonda qorilar musobaqasi o'tkazishni taklif qilganlari barchamizga ma'lum. Nazarimizda, bu taklifning tub zamirida yosh avlod qalbida ham muqaddas dinimizga bo'lgan hurmat va e'tiqodni yana bir pog'ona yuksaltirish maqsadi mavjud. Natijada esa yoshlar turmush darajasini yaxshilash, shaxsiy imkoniyatlaridan ijobiy va to'laqonli foydalana olishlariga erishish ko'zlangan.

Yoshlar muammosi, uni o'rganish va tahlil qilish deganda har kim o'z hayot tajribasi, dunyoqarashiga qarab fikr bildiradi. Shunday ekan, muammo o'zi nima, nega bugun yoshlar masalasi jamiyatimizda muammo sifatida o'rganilyapti va ularni bartaraf etish uchun bir qator ishlar amalga oshirilayapti degan savolga javob topsak. Muammo deb amaliy va nazariy jihatdan muhim, yechish usullari noma'lum yoki qisman noma'lum bo'lgan masalaning o'ziga hos tipiga aytiladi. Muammoni ikki turi mavjud: rivojlanmagan va rivojlangan. Muammo uch qismdan iborat:

1. Tasdiqlar tizimi (dastlabki bilim bayoni);
2. Savol ("U yokibuniqandayaniqlashtirishyokitopish");
3. Ehtimoliyyechishyo'llarigako'rsatmalar.

Berilgan uch qisimning harbiriga aynan yoshlar muammosi bo'yicha yondashdigan bo'lsak, ushbu muammoni ehtimoliy yechish yo'llariga ko'rsatma berish bugungi kun talabiga aylandi. Zamonaviy yoshlar qaysi masalalarni o'zlar uchun muammo deb bilmoq dalar, o'zlarining qanday xatti-harakatlari orqali jamiyat muammosiga aylanmoqdalar. Harbir o'smir o'zi uchun turlicha nuqtai nazar bilan turli masalalarni muammo sifatida qabul qilishi mumkin. Jamiyat uchun esa quyidagi yoshlar bilan bog'liq holatlar muammo hisoblanmoqda:

- yoshlar huquqbuzarligi va jinoyatchilik
- turliyot g'oyalari'ning tushib qolish
- fikrlash va dunyoqarash darajasining pastligi va boshqa shu kabilar.

Yaqoridagi kabi bir qator muammolarni baratrof etishda eng dolzarb masala yoshlar ta'lim va tarbiyasini yaxshilashdir. Jinoyatchilik, egosentriзм, ma'naviybuzulq, yengil-yelpi hayot tarziga o'rganishi nsonlardagi mavjud qiyinchiliklarga sabr qila olmaslikalariga borib taqaladi. Diyorimizdan chiqqan buyuk alloma Imom al-Buxoriyning hadislarga bag'ishlangan to'rt jildidan iborat «Sahiyh al-Buxoriy» asari (u «Al-Jomi' as-Sahiyh» deb ham yuritiladi) butun Islom olamida haqli ravishda Qur'oni Karimdan keyingi muqaddas manba' hisoblanadi. VIII-IX asrlar hadis ilmining rivojlanishida "oltin davr" hisoblanadi. Bu davrga kelib, Islom ulamolari tomonidan hadislarning qay darajada to'g'riligi, ularning qanday manbalarga tayanilib to'planganligi jiddiy tadqiq etila boshlandi. Chunki ba'zi soxta, ishonchsiz hadislar ham paydo bo'la boshlagan, ularni tekshirib, asli hadislarni tiklash va yozma ravishda qayd qilish zamon talabi bo'lib qolgan edi. Shuning uchun ham birinchidan, hadislarni yoddan biluvchi haqiqiy, bilimdon, o'tkir mulohazali kishilarning asta-sekin kamayib ketayotganligi, ikkinchidan, hadislarning haqiqiy, ishonarli, ya'ni sahihlarini saqlab qolish maqsadida ular tekshirilib, asli holiga keltirib, yozib yig'ila boshlangan. Ana shu tarzda hadis ilmi rivojlana boshlagan.

Imom al-Buxoriy o'n olti yoshga yetar-yetmas ko'pdan-ko'p hadislarni o'zlashtirib, Abdulloh ibn al-Muborakning hadis kitoblarini yod oldilar. Ul kishining bu noyob qobiliyatlari ko'pchilik ulamolardan tomonidan, shuningdek ul kishiga ustozlik qilgan etuk muhaddislar tomonidan ham yuksak baholandi. Bu hol shu darajaga etdiki, hatto taniqli olimlar ham o'z darslarida Imom al-Buxoriyning hozir bo'lishlaridan hamda ul kishining huzurida hadis va hadis ilmi borasida biror xato yoki kamchilikka yo'l qo'yishlaridan xavotirlanadigan bo'lib qoldilar. Ular hatto o'z kitoblaridagi xatolarni tuzatish uchun Al-Buxoriyga murojaat qilardilar. Muhaddislar orasida arabcha «rihlat» istilohi biror kishining hadis talabida yoki uning roviylari silsilasini nihoyasiga etkazish maqsadida safar qilishini anglatadi. Rihlatga niyat qilgan hadis tolibining o'z yurtidagi barcha roviylardan ular bilgan hadislarni birorta ham qoldirmay yozib olishi shart bo'lgan. U ana shu shartlarni bajarmandagina o'zga yurtlarga rihlat qilgan.

Hadislar esa ayni shu jihatni yosh avlod ongiga singdirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Hadislarni o'rganish va ularni ta'lim-tarbiya jarayoniga keng tadbiiq qilish yoshlar o'rtasida yuzaga kelayotgan qator muammolarni oldini olishda katta ahamiyat kasb etadi. Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, "hadis" va "sunnat" so'zlari payg'ambarimizning aytganlari, fe'l-atvorlari, axloqlari, taqirlari va payg'ambarlikka qadar bo'lgan hamda payg'ambarlik yillaridagi siyratlarini, ya'ni hayot yo'llarini anglatadi. Rasululloh sallolohu alayhi va sallamning turli sharoitlarda shariat ahkomlariga oid aytgan so'zlari ham hadisdir. Hadislar payg'ambarimiz hayotliklarida jamlangan emas. Chunki Rasululloh sahobalarga (atrofidagi yaqinlariga): "Mendan Qur'oni karimdan bo'lak hech narsani yozib olmagilar!" der ekanlar. Faqat ayrim sahobalarga o'z shaxsiy maqsadlari uchun hadislarni qayd qilib borishga ijozat bergan ekanlar.

Hadislar Qur'oni karimdagi oyatlarni tushuntiradi, sharoitga tatbi qetadi. Shunga ko'ra, ular o'z ahamiyati jihatidan Qur'oni karimdan keyingi eng muhim qo'llanmalardir. Hadislarni yig'ish payg'ambarimiz davrlaridan boshlangan. Lekin vaqt o'tishi bilan ularni saralash, ishonchliqlarini ishonchsizlaridan ajratib olish qiyinlashib borgan. Islom ni obro'sizlantirish, musul-monlarni chalg'itish uchun uning dushmanlari soxta hadislar to'qib tarqatganlar. Shuning uchun bu hadislarning kim tomonidan aytilganligiga va ularning shaxsiga alohida e'tibor berilgan.

Sabr toqat inson hayotining asosi hisoblanadi. O'zida yuzaga kelgan muammolarga nisbatan sabr-toqat va qanoatni namoyon qila olgan inson hartomonlama komillikka erisha oladi. Sabr qanoat insondagi ulug' fazilatlaridan biridir. Bu ulug' fazilatsohibi: bahillik, hasad, ko'rmashlik kabi turli ilatlardan holi bo'ladi. Hadislarda keltirilishida haqiqiy boylik molu-mulkning ko'pligida emas, balki haqiqiy boylik nafsi to'qligidir. Boylik orttirishni baxt deb qabul qilayotgan yoshlar o'zlarini bilmagan holda g'ayriqonuniy harakatlar ishtirokchisiga aylanib qolmoqdalar. To'g'ri hayotda turli holatlar, ko'ngilsizliklar uchraydiki, bunga sabr bilan munosabat bildirishning ilojiyo'qdek tuyiladi. Yoshlarga har kimning boshiga sinov tushishi mumkinligi va ularning oxiri roxat ekanligini tushintira olish muhimdir. Bunga misolni quyidagi hadisda ko'rishimiz mumkin: Alloh taolo musibatlariga sabr qiluvchi insonlar Allohning qanday mukofotiga erishishlari mumkin ekanini bashorat berish uchun Rasulullohga (sollallohu alayhi vasallam) bunday xitob qiladi: "Sizlarni biroz xavf-xatar, ochlik bilan, molujon va mevalar (hosil)ni kamaytirish yo'li bilan sinagaymiz. (Shunday holatlarda) sabr qiluvchilarga xush xabarbering (ey, Muhammad)! Ularga musibat etganda: "Albatta, biz Allohning mulkimiz va albatta, biz Uningsari qaytuvchilarmiz", deydi. Aynan o'shalarga Parvardigorlari tomonidan salavot (mag'firat) va rahmat bordir va aynanular, hidoyat topuvchilardir". Hadislarni o'rganar ekanimiz, ular yosh avlodga hayot maktabida as qotadigan darslarni bera olish imkoniga boy ekanligiga ishonch hosil qilaveramiz. Sabr-g'am-kulfat, azob-musibatlariga chidash, toqatqilish; o'z ixtiyori b-n nafsnitiyish; qanoatli bo'lish. Islomda to'g'ri yo'ldan adashmasdan borish uchun kishi o'z mayllarini so'ndirishi lozimligi ta'kidlanadi. Sabrli bo'lish musulmonlarning asosiy fazilatlaridan biri hisoblanadi. Qur'onning birnecha oyatlarida musulmonlarning Sabrli bo'lishiga da'vat bor. Hadislarda inson uchun sabrdan yaxshiroq va ulug'roq ne'mat ato etilmagan bayon qilingan. Kishi og'ir paytda bardosh b-n, ne'mat yetganida shukr va yaxshilik bilan sabr qilishi kerak. Tasavvufda sabr turlicha talqin etiladi. Inson xayoti kurashlardan iborat. Bu dunyoda biz bexisob va turli-tuman dushmanlarga ro'baro' kelamiz. Ushbu kurashlarda kishining zafar quchishi uning sabr-matонатiga bog'liq. Sabr bu turli-tuman pinxonuoshkor dushmanlarni yer bilan yakson etuvchi qudratliquroldir. Alloh taolo uni bandalari ni sinashning asosiy jaxasi qildi. Aynan sabr orqali sodiq mo'min kazzob munofiqdan ajraladi. Albatta Biz, to sizlarning orangizdagi jixod qiluvchi va sabr qiluvchi zotlarni bilgunimizcha xamda sizlarning xoli-xabarlaringizni tekshirib, yuzaga chiqargunimizcha, sizlarni imtixon qilurimiz. (Muxammad surasi, 31-oyat). Albatta mol-mulkaringiz va jonlaringiz musibati bilan sinalursizlar va albatta sizlardanilgari kitob berilganlar va mushriklar tomonidan ko'puziyat-malomatlar eshitasizlar. Agar sabr-toqatqilsalaringiz va Alloxdan qo'rqsalaringiz, albatta, bu ishlarning puxtaligidandir (Oli Imron surasi, 186-oyat).

Hadislar yordamida yoshlarda sabr-toqatlilik xususiyatini shakllantirish orqali muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi tavsiyalarni berishni lozim topdik:

- Yoshlar bilan o'tkazilayotgan turli davra suhbatlarida, ta'lim muassalari da takror takror hadislariga murojaat qilish;
- Zerikish va qiziqmaslik holatini oldini olish uchun hayotiy misollar bilan hadislarining uyg'unligini ta'minlashga erishish;
- hadislarini tanlashda yosh davr xususiyatlari va qadriyatlar tizimini hisobga olish;
- tarbiyaviy treninglar, o'quv mashg'ulotlarni tashkil qilishda hayotiy misollarni ko'rgazmali qurollar bilan taqdim etish.

Xulosa o'rinda shuni aytishimiz mumkinki, yoshlar muammosini bartaraf etishda va profilaktika ishlarni olib borishda hadislariga tayanish tarbiyada yuzaga kelayotgan turli muammolarni bartaraf etishda katta ijobiy natija beradi.

Адабиётлар

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning «Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, muqaddas dinimizning soʻligini saqlash – davr talabini muvaziddagi anjumanda soʻzlagan nutqi»
2. Avliyoyulov N. Zamonaviy o'qitish texnologiyalari. Toshkent, 2001
3. Forum.Ziyo.UZ.COM
4. Uvatov U. Buyuk muhaddislar. –T.: «O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi» davlat ilmiy nashriyoti, 1998. –B.62.
5. Al-Buxoriy, Abu Allah Muhammad ibn Ismoil. Al-Adab al-Mufrad (Adabiyatdostonlari) / tarj., muqad. Va izohlar muallifi Sh. Boboxonov. – T.: O'zbekiston, 1990. 3

РЕЗЮМЕ

Ushbu maqolada yoshlar muammosini batariaf etishda hadislarning ahamiyati yoritilgan. Sabr - toqatlik tushunchasini tarkib topirishning muhimligi ko'rsatib berilgan.

РЕЗЮМЕ

В этой статье обсуждается важность хадисов в решении проблемы молодежи. Была продемонстрирована важность построения концепции терпимости.

SUMMARY

This article discusses the importance of hadith in solving the problems of youth. The importance of developing a concept of tolerance

**МАЪНАВИЙ ЮКСАЛИШДА МИЛЛАТЛАР ВА ДИНЛАРАРО
БАҒРИКЕНГЛИК – ТИНЧЛИК ВА ТОТУВЛИК ГАРОВИ**

Турсунбаев Т.А.

*Фаргона давлат университети ҳарбий таълим факультети катта ўқитувчиси,
заҳирадаги подполковник*

Танч сўзлар: бағрикенглик, миллатлараро, динлараро, империя, мустабид, миллатчилик, каттагон, урф-одат, мустақиллик, кадрлик, конституция, масжид, христиан черковлари.

Ключевые слова: терпимость, национальность, религия, Империя, деспотизм, национализм, репрессии, традиции, независимость, ценности, Конституция, мечеть, христианские церкви.

Key words: tolerance, nationality, religion, Empire, despotic, nationalism, repression, tradition, independence, value, Constitution, mosque, Christian churches.

“Ўзинг тинч – қўшиниң тинч”.

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда миллатлараро муносабатлар ривожда янги босқич бошланди. Бағрикенглик ва инсонпарварлик маданиятини ривожлантириш, миллатлараро ва фуқаролараро ҳамжиҳатлик ва тотувликни мустаҳкамлаш, ёш авлодни шу асосда, Ватанга муҳаббат ва садоқат руҳида тарбиялаш Ўзбекистонда давлат сиёсатининг энг муҳим устувор йўналишларидан бири этиб белгиланди.

Ўртимизда ҳукм сураётган дўстлик ва бирдамлик муҳити – тинчлик ва барқарорлик, амалга оширилаётган ислоҳотлар самарадорлигини, Ўзбекистоннинг халқаро майдондаги обрў-эътиборини янада юксалтиришнинг энг муҳим омилдир.

Ҳозирги кунда Республикаимизда истикомат қилаётган 130 дан зиёд миллат ва элат вакиллари яшаб, “Ўзбекистон-умумий уйимиз” тамойили асосида, ягона Ватан мустақиллиги, тинчлиги-осойишталиги ва уни тараккиёти учун меҳнат қилиб, ўзаро ҳурмат ва ҳамжиҳат бўлиб яшамокдалар.

Маълумки, қадим-қадимдан турли миллат ва элатлардан таркиб топган Ўрта Осиё халқлари миллати, тили ва диний қарашларидан катъий назар, шу замонни ўз ватани деб билган, бир тану жон бўлиб ташқи душманлардан биргаликда